

Til

Stortinget.

I. Direktør Gunnar Jahn's foredrag på Norges Banks representantskapsmøte 9. februar 1948.

Året 1947 er avsluttet og vi går inn i nytt etterkrigsår. Nesten 3 år er gått siden krigen, og det er naturlig at mange spør: hvor langt er verden nådd økonomisk i disse årene?

De fleste vil vel synes utviklingen har vært langsom, og på bakgrunn av de diskusjoner som har vært ført om verdensøkonomien og i lys av det pessimistiske syn som hersket på konferansen i Paris mellom de 16 Marshall-land, vil de mene at det ser trøstesløst ut.

Men la oss prøve å se litt på de oppgaver vi har over landenes økonomi. Det første jeg vil feste merkisamheten ved, er at de sysselsettingstall en har — og de gis for de fleste land — nesten overalt ikke bare viser stigning, de ligger endog høyere enn før krigen. Vel finnes det viktige unntak, først og fremst for Tyskland og Italia, men bortsett fra disse gir tallene uttrykk for en ensartet utvikling. Vi skal merke oss dette. Det er oppmuntrende når vi tenker på den rolle arbeidsledigheten spilte i 1930-årene, og husker de spådommer som ble gjort i den siste del av krigen. Men det som er viktigere enn denne i og for seg gunstige utvikling er at den kan tyde på at landenes nasjonalprodukt er steget. Sikre oppgaver å bygge på har vi bare fra få land, men vi kan som en pekepinn bruke de indekser for industriproduksjonen som mange land utarbeider. Disse ligger i flere land langt over førkrignivået, i andre igjen er de nådd eller vært like ved å nå nivået før krigen. De mest utpregete unntak er igjen Tyskland og så vidt en kan dømme, Italia. En kan også vise til andre oppgaver som tyder på stor virksomhet, som f. eks. tallene over skipsfartsbevegelse og jernbanetransport. Så langt disse tall rekker, tror jeg en kan si at utviklingen har vært forbløffende rask, ikke bare når en ser den på bakgrunn av denne krigen, men også sammenlignet med de erfaringer vi hadde etter forrige krig.

Dette stemmer dårlig med det bilde en ellers har av situasjonen. La meg nevne noen oppgaver som ble utarbeidet i Paris i sommer, og som ga et meget mørkere bilde av stillingen i Vest-Europa enn sysselsetting- og industriindeksene gir uttrykk for. De beregninger en der gjorde over produksjonen av korn og forskjellige næringsmidler i de 16 land som var med, viste

f. eks. at en først i 1951 kunne regne med å nå samme produksjonsvolum som før krigen. I mellomtiden vil befolkningen være vokset med 11 pst. Det vil med andre ord si at tilførselen fra resten av verden vil måtte bli større enn før krigen ennå i mange år framover.

Noe lignende viser de beregnede produksjonstall for kull og stål i Vest-Europa. Etter disse vil produksjonen av kull først i 1950/51 nå opp til det den var før krigen, og stålproduksjonen vil først i 1949/50 nå samme høyde. Dette er Vest-Europas produksjon sett under ett. I de fleste av disse land var derimot kullproduksjonen nær eller over førkrigsproduksjonen i 1947, og stålproduksjonen var steget meget sterkt. Det som gir de lave tall for kull og stål for hele Vest-Europa, er den relativt lave produksjon en må regne med i Tyskland og den kullproduksjon en regner med i England. Og en må huske at disse to land er de største produsenter. Dette gjelder Vest-Europa.

Ser vi på vår verden under ett, er stillingen en annen. Verdens kullproduksjon var i 1947 nådd førkrignivået, og stålproduksjonen utenfor Europa var langt gunstigere enn i Vest-Europa. Det samme gjelder produksjoner av mange andre råstoff. Sett under ett er produksjonen steget sterkt til tross for at et meget viktig råstoff-produserende område som Indonesia ligger langt tilbake. Alt i alt må vi vel derfor kunne si at hvis verden var en økonomisk enhet, ville vi være et godt stykke på vei til å nå produksjonsnivået før krigen.

Men slik kan vi ikke se på det. Verden er ikke en økonomisk enhet, og selv om vi var nådd så langt som til å produsere de samme mengder som vi gjorde før krigen, så ville ikke dette bety at vi var nådd førkrignivået. For det første skal denne produksjon dekke langt flere menneskers behov enn før krigen. Folketilveksten har nemlig vært usedvanlig sterk i de senere år, først og fremst i de land som sokner til den vesteuropéisk-angelsaksiske kulturkrets. Fødselstallene har vært sterkt stigende, relativt sterkest i de land hvor tallene før krigen var kommet ned på et katastrofalt lavt nivå, og dødeligheten har vist lavere tall enn noen gang før. Det siste er meget overraskende sett på bakgrunn av etterkrigsforholdene. De lave dødelighetstall finner en ikke bare i Vest-Europa hvor Holland i enkelte måneder av 1947 har kunnet registrere et så usedvanlig lavt dødelighetstall som 6,3‰, men også i Syd-Europa hvor Italia i fjor sommer hadde en dødelighet på bare 9,5‰, eller i Ungarn hvor tallene på samme tid var nede i 10,6—10,8‰, tall som før krigen bare var å finne i Holland, Skandinavia, De britiske dominions og U. S. A.

Så viktig som denne folketilvekst i og for seg kan være, så er den ikke av noen avgjørende betydning når det gjelder å danne seg et bilde av dagens økonomiske situasjon. Her spiller andre forhold større rolle, forhold som også har bidratt til å øke de behov som søker tilfredsstillelse etter krigen. Tenk bare på hva som skal til for å bygge opp igjen det som krigen la øde, og erstatte det som ble slitt ut i krigsårene.

Men intet behov gjør seg gjeldende i økonomien hvis det ikke er kjøpekraftig. Kjøpekraftig vil i nutidens samfunn si at kjøperen rår over penger, og i tiden etter krigen har kjøperne stort sett hatt stor kjøpekraft til sin disposisjon. Vi har for å uttrykke det annerledes hatt et usedvanlig lett pengemarked. For den som har opplevd den aller første tiden etter forrige verdenskrig, er dette ikke overraskende. Pengerikligheten er krigens

følge. Denne pengerikelighet har uten tvil virket til den sterke virksomhet jeg har pekt på, og det er vanskelig å kunne tenke seg hvordan utviklingen i disse årene ville ha vært med et trangt pengemarked.

Men er pengerikeligheten for stor i forhold til de varer og tjenester som tilbys, så vil det hele føre til et press på prisene. Og nettopp dette press finner vi i dag i alle land. Enkelte steder har det ført til inflasjon slik vi kjente det fra forrige krig, andre steder har det ført til en mer eller mindre utpreget prisstigning, igjen andre steder til økning av subsidiene for å holde det formelle pristall stabilt. Intet av dette kommer overraskende. Det er de samme tendenser som vi hadde i den aller første tid etter forrige krig, selv om de ytrer seg på en annen måte denne gangen.

Men prispresset er ikke den eneste følge av en for stor pengerikelighet. Den kan føre til og har også ført til at en søker å dekke flere og større behov enn det som kan dekkes gjennom den strøm av varer og tjenester en har å rå over. Dette gir seg igjen utslag i det som er det mest aktuelle i dag i de aller fleste land og som er meget kritisk i Vest-Europa, en svikt i betalingsbalansen, en svikt som har fått den akutte form av knapphet på dollar.

Nå vil jeg ikke bli misforstått. Jeg mener ikke at svikten i betalingsbalansen overalt først og fremst skyldes det en kan kalle pengesiden. For mange land, bl. a. Norge, er i den stilling at det måtte ha tilført kapital utenfra for å bygge opp sitt produksjonsapparat, uansett stillingen på vårt eget pengemarked. Men når den samme skjebne også har rammet land som ikke har vært med i krigen, som har gått ut av krigen med et mer effektivt produksjonsapparat enn de hadde før denne, så kan ikke stillingen forklares på stort annen måte enn at pengerikeligheten har ført til at de har søkt å dekke større behov enn mulig ut fra den mengde varer og tjenester de hadde å rå over.

Hvordan nå forholdet måtte være mellom de forskjellige krefter som har virket — ingen ting i økonomien kan nemlig føres tilbake til bare én årsak — så lever vi i dag i en verden hvor en stor del av landene er stilt overfor det meget alvorlige problem å måtte innskrenke sin virksomhet, hvis de ikke får kreditter utenfra som gjør det mulig for dem å få tilførsel av de varer og tjenester som er nødvendig for å holde virksomheten oppe. Selv om en kan si at selve *virksomheten* i mange land er påvirket av inflasjonistisk tendens, kan vi ikke skjule for oss hvor alvorlige problemer både av økonomisk, politisk, menneskelig og sosial karakter en slik nedgang kan reise. Og med slike utsikter for øye er det ikke vanskelig å skjønne at møtet mellom de 16 land måtte få et sterkt pessimistisk preg.

I det halvår som fulgte etter Parisermøtet, har vi sett at land etter land har tatt konsekvensene av det underskudd de har i sine betalingsbalanser med andre land, og søkt å løse vanskene ved å fremme eksporten og minske importen, en utvei som hva en ellers kan mene om den, vil måtte føre til nedsatt virksomhet eller nedsatt konsum.

Norge var et av de 16 land som var med på møtet i Paris, og dere vet alle at det jeg har pekt på ovenfor, også til en viss grad gjelder vårt land.

Vi har i årene som er gått etter krigen vennet oss til å se på utviklingen her hjemme med en viss stolthet. Vi har kunnet peke på at vi har hatt stabile pristall, arbeidsro, full sysselsetting og at vår nasjonalinntekt er steget betydelig. Men vi vet også alle at presset på vår balanse overfor utlandet har

vært meget sterkt i 1947, og at vi i 1948 vil komme til å stå overfor alvorlige valutavansker. Dette er understreket sterkere og sterkere i det siste halvår, og tonen er ikke lenger så optimistisk, en kan vel si at den er pessimistisk, iallfall mer pessimistisk enn det som er kommet til uttrykk i den oversikt som er gitt i samband med nasjonalbudsjettet. Dette endrete syn på vår økonomiske stilling er utvilsomt kommet som en overraskelse, for hittil har folk flest fått inntrykk av at det gikk framover og endog hurtig framover. De hadde også en viss grunn til å tro dette. De fleste oppgaver fra vår realøkonomi har nemlig hos oss som annetsteds gitt uttrykk for en slik framgang, og så sterkt som det i etterkrigstiden har vært lagt vekt på realøkonomien — stigningen i produksjonen — er det ikke underlig at folk flest har fått et lyst bilde av landets stilling. Når en så dertil har hørt om de høye fraktene og lest om hvor mange kroner vi hadde i utenlandsk valuta, så tror jeg å kunne si at det er kommet som en overraskelse at vår stilling i realiteten er meget vanskelig.

I de mange år jeg nå i embets medfør ved hvert nytt år har gitt en oversikt over vårt lands økonomi, har det alltid slått meg hvor vi her hjemme har vært tilbøyelige til å se på Norges økonomi som isolert fra verden, til tross for at det mangan gang ble talt vakre ord om skipsfartens betydning. Erindringsbildet fra 1930-årene skulle heller ikke bidra til å feste merksamheten ved vår betalingsbalanse overfor utlandet. Den var nemlig i vår favør fra 1932 av. Den side av saken greidde seg så å si av seg selv, og 1920-årenes vansker på dette område ble glemt. Det er alltid så at det er det som er skjedd i de nærmeste år som en minnes best, og 1920-årenes problemer fortøner seg først og fremst som problemer som knyttet seg til vår interne økonomi, noe som selvsagt også var tilfellet. Men vår interne økonomi er bare den ene side. Vår indre økonomi er så sterkt knyttet til våre økonomiske forbindelser med resten av verden at en kan si at forsømmer vi å ta hensyn til disse, så vil det få de aller største følger for oss.

Men viktigere enn disse almene betraktninger er det å prøve å få et bilde av hva som er skjedd her hjemme i det året som er gått. Jeg sa i fjor at det i 1946 hadde vært sterk framgang når en skulle dømme om utviklingen på bakgrunn av de tall som er karakteristiske for realøkonomien. En kan si det samme om 1947, selv om det utover høsten har vært tegn til nedgang i tempoet, noe som for en del skyldes tørken i sommer. Men likevel kan vi i november måned notere et så høyt indekstall som 124 for vår industriproduksjon mot 115 i samme måned i 1946. Gode tall kan vi også finne fra andre deler av vårt produksjonsliv. Jeg skal her bare nevne at tallene for innveidd melk til meieriene lå høyere i høstmånedene 1947 enn i 1946, til tross for det dårlige fôråret. Jeg vil også peke på at trafikken på jernbanene både av gods og passasjerer ligger på et helt annet nivå enn før krigen, til tross for at tallet av biler er steget sterkt. Oppgavene i nasjonalbudsjettet viser da også at nasjonalproduktet lå ca. 4 % høyere i 1947 enn i 1939.

En kan således ta for seg tall for tall, og de viser det samme bilde: sterk aktivitet og økt produksjon, selv om det som var planlagt ikke alltid er nådd, som f. eks. bygging av boliger. Og likevel kan jeg ikke si at det tall som er gitt for boligproduksjonen, er lavt sett på bakgrunn av situasjonen. Etter de tall jeg har for meg, er det bare i 1930-årene at tilveksten av boliger har vært vesentlig større, og det var i en periode hvor det hverken var knapphet på arbeidshjelp eller materialer, og hvor forholdet mellom priser, boliger

og andre goder var ganske annerledes gunstig enn i dag. Det var også den periode i Norges historie hvor boligforholdene — landet sett under ett — har bedret seg mest. Jeg kan derfor ikke la det at en ikke har nådd det en hadde planlagt, veie så sterkt i bildet av realøkonomisk framgang som kanskje mange ville gjøre. Vi må nemlig aldri glemme at om det legges planer for en sektor, har det følger for andre sektorer innen vår økonomi, og er ikke disse sektorer elastiske nok, vil slike planer meget snart støte på de hindringer som realøkonomien setter. Det vil nemlig innen en bestemt tidsepoke alltid være relativt trange grenser for hva en kan gjøre innen en sektor uten at dette føles i andre. Om en til tross for dette prøver å nå fram gjennom finansielle transaksjoner, vil en snart måtte merke at en igjen støter på de realøkonomiske faktorer som tydelig setter grensen, og i den periode vi nå lever i, nås grensen relativt snart.

Men selv om tallene i og for seg gir uttrykk for framgang, blir ikke bildet fullt så gunstig når en spalter tallene opp, og det er en gammel og god regel: en skal aldri nøye seg med å dømme ut fra sumtallene. Først når en deler tallene opp, kan en få noen idé om hva de egentlig betyr.

La oss f. eks. se på vår industriproduksjon: Jeg nevnte at indekstallet var 124 i november 1947. I 1947 under ett vil det kanskje bli 115. Men ser vi på tallene for de enkelte industrigrupper, vil vi merke at tallenes spredning er langt større enn før krigen, noe som ofte hender under sterke bevegelser, men som også kan tyde på en mangel på balanse. Det jeg i denne forbindelse vil feste merkisamheten ved, er at tallene for eksportindustrien hittil har ligget under førkrignivået. Årsaken til dette er først og fremst at produksjonen ved bergverkene, ved elektro-metallurgisk industri og ved treforedlingsindustrien, sett under ett, ikke er kommet opp på førkrignivå. Det beste bilde av hva dette vil bety, får en ved å se på eksportmengdene. En vil finne at disse, på få unntak nær, ligger under, betydelig under førkrignivået, selv om tallene er høyere i 1947 enn i 1946. Denne nedgang i mengde har mange årsaker. For noen industrier har det tatt tid før markedsforholdene lå til rette for salg, for andre er det råstoffmangel som gjør utslaget, i andre igjen ødeleggelser under krigen. Markedsforholdene kan rette på seg, og tendensen i 1947 har gått i den riktige retning. Men råstoffmangelen ser ut til å ville vare ved i enkelte industrier. Vi når antagelig ikke i år et tømmerkvantum som vil bringe treforedlingsindustrien opp i full produksjon, og det vil ta år før Sør-Varanger er bygd opp igjen. Skjønt jeg er klar over at det er verdisummene som veier i vår handel med utlandet, har jeg festet meg ved mengdene, for det er mengdene som har betydning i det lange løp, og når en skal gjøre seg opp en mening om Norges økonomi, så må en også se framover. Og for enkelte produkter spiller forresten også mengdene en stor rolle i dag. Det tror jeg alle som har stått våre handelsforhandlinger nær, vet å fortelle om.

Det at eksportindustrien har ligget så tilbake, har virket sterkt på sammensetningen av vår eksport, et forhold som kaster atskillig lys over vår stilling i dag og også i framtiden.

Det har vært vane her hjemme og kanskje ennå mer ute å se på Norge som et land hvis økonomi vesentlig var basert på skogen, fisket og skipsfarten. Om en da ikke går tilbake til stillingen i det 19de århundre, er dette bare delvis sant. Et uttrykk for dette viser sammensetningen av vår eksport. I grove trekk kan vi beskrive sammensetningen før krigen ved føl-

gende tall: Den eksport hvis råstoffgrunnlag er fisket og skogen, hadde 46 % av den samlede eksport, de næringsveier hvis råstoffgrunnlag er mineraler hadde 26 %, og annen industri 19 %. Resten faller vesentlig på jordbruk og reveavl. Når vi ser bort fra uforedledede gruveprodukter, er det først og fremst fossekraften som danner grunnlaget for eksporten av mineralprodukter og en stor del av andre industriprodukter.

I denne sammensetning av vår eksport er det skjedd betydelige endringer i etterkrigsårene. Den første gruppe er vokset til 55 %, den annen gruppe er gått ned til 15 %, den tredje har holdt seg på 20 %, mens eksport av jordbruksprodukter bare er en brøkdel av før krigen. Denne forskyvning skyldes selvsagt for en stor del forskyvning i verditallene som f. eks. kommer til uttrykk i treforedlingens høye tall, reveavlens og aluminiumsproduksjonens lave tall. Men mengdetallene spiller, som jeg har nevnt før, også inn og det som vi skal merke oss, er at fiskeriproduktenes del i etterkrigsårene har ligget ca. 10 % høyere enn før krigen. Sett i lys av hva vi kjenner til fra før, da fisket var det svakeste ledd i vår eksport, kan en ikke si annet enn at det ut fra eksportens sammensetning i dag kan hende at den vil bli meget sårbar. Jeg har trukket disse forhold fram fordi en ikke skal la seg blende av produksjonsframgangen, og fordi vår ytre økonomi har så stor betydning.

Det har så ofte vært sagt at Norge er avhengig av sitt bytte og salg av varer og tjenester overfor utlandet. Jeg skulle ville tilføye at vi også i lange tider har vært avhengig av tilførsel av utenlandsk kapital. Uten slik tilførsel hadde vi overhodet ikke kunnet bygge ut vårt land til det det er i dag, og vår levestandard skulle ha vært ufattelig lav. Betydningen av vår utenriksøkonomi har ofte vært illustrert ved forskjellige tall som viser stillingen.

Nasjonalbudsjettet som opererer med en rekke begrep, illustrerer også dette. Jeg skal her nøye meg med å bruke begrepet „samlet tilgang av varer og tjenester“, som er alt det vi har hatt å rå over i løpet av året. Denne tilgang er delt i:

- a. netto-nasjonalproduktet, som er summen av de varer som er produsert og de tjenester som er ytt i året *uten* dobbeltregninger — kapitalslit og import av varer og tjenester;
- b. vår import av varer og tjenester fra utlandet.

Forholdet mellom nasjonalproduktet og importen av varer og tjenester gir et meget godt bilde av den betydning vår ytre økonomi har. I 1947 falt 65 % på nasjonalproduktet og 35 % på importen. Importprosenten var 28 i 1946, 26 i 1939, og 24 i 1935. Kalkyler som jeg selv har foretatt, tyder på at den nok lå høyere i de første årene etter første verdenskrig enn i 1947, men at den i 1920—30 årene svinger mellom 23 og 26 %. Løse anslag som dette er, skulle de dog tyde på at importprosenten normalt — om en da kan regne med noen norm — har ligget omkring 25. Det vil med andre ord si at av den del av varer og tjenester vi rå over, kommer normalt ca. en fjerdedel fra utlandet. Men hvor høy prosenten vil bli, avhenger selvsagt av det markedet krever, av prisene på det vi må importere og av vår evne til å betale for importen. Å merke ved 1947 er at vi har importert mange skip og at prisene har vært høye.

Som jeg nevnte var importprosenten høy i 1947, men importen var også høy regnet i kroner i 1947. Ser en derimot bort fra prisstigningen fra 1939 av så var importen i og for seg ikke så overveldende. Den var bare

18 % høyere i 1947 enn i 1939 når skipene tas med; holdes disse utenfor var den 4% høyere, og det kan i og for seg ikke sies å være så mye. Jeg er sikker på at mange — ja kanskje de fleste — synes importen har vært liten nok, og det er riktig om vi måler den etter de behov som i dag gjør seg gjeldende på det hjemlige marked.

Men vi kan ikke dømme bare ut fra disse behovene. Vi er nødt til å dømme ut fra vår evne til å betale for importen ved eksport av varer og tjenester, ved bruk av våre beholdninger, og ved lån. Norge er her i samme stilling som privatmannen. Mellom landene gjelder nemlig stort sett de samme regler som i privatøkonomien. Vi er nødt til å ta hensyn til priser, til kreditt og til vår likviditet. Vi er nok stort sett avskåret fra å bruke mange av de midler som er i bruk innen landet.

Hvordan har vi så innrettet oss i 1947? De beregninger som foreligger, viser at vi på vår løpende balanse i 1947 har hatt et underskudd på 1260—1400 mill. kroner. Nærmere kan en ikke komme det ennå. Men som jeg sa her i fjor, er ikke jeg engstelig for et underskudd på vår betalingsbalanse. Det har vi hatt mangen gang før, og stort sett har det vært et uttrykk for en kapitalimport som har hjulpet oss til å utvikle landet vårt. Men i dag må vi ta hensyn til den verden vi lever i, og det er en verden hvor det er knapt om kapital, og det er mange som søker å få del i den som er. Det er først og fremst derfor betalingsbalansen får så stor betydning. Hittil har vi kunnet dekke underskuddet ved å trekke på de beholdninger av egne utenlandske betalingsmidler som vi hadde da krigen sluttet, og på lån vi har fått. Men disse betalingsmidler er minsket sterkt, og det spørsmål vi står overfor nå er derfor, hvordan skal vi kunne dekke det underskudd som vi må regne med i 1948 og 1949, når vi vet at de reserver vi har å rå over i dag, ikke strekker til, og at lånemulighetene er små?

I nasjonalbudsjettet er det prøvd å gi et svar på dette spørsmål for 1948. En regner der med at vi ved utgangen av 1948 vil ha en reserve på ca. 580 millioner kroner. Om dette sies det: „totalt sett skulle en således ha tilstrekkelige reserver til å klare valutautgiftene etter det oppstilte program for 1948“. Nå vet de som har laget nasjonalbudsjettet like godt som jeg at det å regne med reserver i kroner er lite realistisk slik som forholdene er, og jeg forstår og respekterer de grunner som har gjort at de ikke har lagt fram hva slags valuta disse reserver består av. Men på den annen side kan ingen få et virkelig bilde av stillingen uten å kjenne dette. Jeg behøver visseilig ikke å gjøre merksam på at de aller fleste valutaer bare har kjøpeevne innen et begrenset område, og for å forstå hvorfor det er så, mener jeg det er av betydning å kjenne den form internasjonal handel og internasjonale valutatransaksjoner har i dag.

Som kjent blir en stor del av den internasjonale handel i dag ordnet gjennom bilaterale handelstraktater, som omfatter våre handels- og en del av de finansielle transaksjoner. I en del av traktatene er også fraktene tatt med, og tendensen har vært å skape likevekt i betalingsbalansen mellom de to land som slutter disse handelsavtaler. Til disse handelsavtaler er det som regel knyttet en betalingsavtale som tar sikte på å regulere betalningene mellom de to land. Dette system er så knyttet sammen med mengdekortroll, lisensiering av import og eksport, og valutaregulering. Systemet er ikke nytt. Vi kjenner det fra 30-årene, selv om det den gang hadde en noe annen form og var mer elastisk enn det er i dag.

Det vil føre for langt for meg å gå inn på årsakene til at handelen mellom landene har fått denne form. Det er nok her å konstatere at hvis et slikt system skulle fungere tilfredsstillende, så måtte hvert av de to land også levere de varer og tjenester som det annet nettopp hadde bruk for, slik at det ble en likevekt ikke bare i verdier, men også i goder. Det vet vi ikke er tilfellet. De enkelte lands produksjonsliv er ikke innstilt på likevekt land og land imellom, og systemet fører i sine ytterste konsekvenser til en begrensning av den internasjonale arbeidsdeling, som har vært grunnlaget for verdens økonomiske utvikling. Men selv om en prøver å nå likevekt, er det sjelden at en oppnår det. Det danner seg nesten alltid en saldo i det ene eller annet lands favør, og denne saldo må dekkes, enten ved betaling med et annet lands valuta, eller ved nye mer eller mindre tvungne kredittordninger. Undertiden leder det til stopp i handelen, inntil nye forhandlinger kommer i stand, slik som tilfellet var med Norge/Belgia i fjor høst.

Hele ordningen har hittil hatt en tendens til å kjøre seg selv fast, og når det har gått, er det under stadige friksjoner. En annen side av det samme problem er overføring av det ene lands valuta til det annet. Det sier seg selv at overføring av valuta fra et land til et annet bare har betydning, når denne overføring kan føre til handel, til betaling av gjeld eller til kapitalinvestering. Men når en stadig må passe på at det er likevekt i betalingsbalansen land og land imellom, så vil ikke slike transaksjoner kunne finne sted uten at flere land er enige om det. Vi kan f.eks. tenke oss at vi har underskudd overfor ett land og overskudd overfor et annet, og gjerne ville trekke på dette overskudd for å dekke vårt underskudd overfor det annet land. Men når det land vi skylder penger, også har overskudd overfor det samme land som vi, og når debitor nekter oss å trekke på overskuddet fordi det ville forstyrre hans balanse ytterligere, så låser det hele seg fast. Det er slik det ser ut i dag, og resultatet av dette er at de fleste valutaer nå ikke kan brukes som internasjonale betalingsmidler. De blir som angelsakserne sier, bløte valutaer.

Årsakene til at vi er kommet i denne situasjon er flere, men innerst inne er de vel å søke i de enkelte lands indre økonomi, og i den kapitalmangel verden lider under. Slik som nå engang stillingen er i de fleste land, søker de tilførsel av kapital, og da det faktisk bare er ett land av verdensformat, U. S. A., som har et produksjonsapparat av de dimensjoner at det ikke bare kan holde fram med å utvide dette og heve sitt folks levestandard, men også ha et overskudd av varer å sende andre land — så er dollar blitt den eneste valuta av betydning som kan brukes til å skaffe denne kapital, med andre ord blitt den viktigste harde valuta. Ved hjelp av den kan en skaffe seg varer og også betale gjeld overalt i verden. Dette er den situasjon vi er i, og det er også bakgrunnen for Marshall-planen. Dollaren blir med andre ord den minimumsfaktor vi som andre har å regne med i vår valutapolitikk.

Marshall-planens økonomiske idé er i og for seg enkel: den er gjennom tilførsel av kapital å kunne sørge for å bygge opp produksjonen i de enkelte land igjen, slik at det internasjonalt sett blir balanse i handelen mellom landene. Dens tanke og mening er å få økt produksjonen, for vi lever i en verden hvor økonomien er preget av knapphet sett på bakgrunn av de aktuelle behov. Derfor er det også at det for verden som helhet er av så overordentlig stor betydning at Tyskland igjen begynner å produsere.

Det er den eneste måte tyskerne kan bidra sitt til å gjøre godt igjen de ødeleggelser de satte i gang. Hvordan Marshall-planen vil virke, det beror for det første på hvilket omfang den får, men også på hvordan de enkelte land bruker den kapital de mottar. Det er ordningen av landenes indre økonomi, som på et vis er nøkkelen til det hele. Det hele er nemlig ikke løst ved å motta en kapitalstrøm. Det skal stor klokskap til å bruke den, og en må også vise atskillig resignasjon, hvis en ikke skal risikere at det bare betyr en utsettelse av de hendinger vi står overfor i dag, en utsettelse slik som vi så resultatet var etter forrige krig.

Handelen har, som jeg sa, vært preget av de tosidige handelsavtaler og av de forskjellige valutaers begrensede kjøpekraft, men denne handel er gjennomført med stort sett stabile valutakurser. Vi kan bare notere få viktige endringer i kursene, nemlig Kanada og Sverige, som hevet sine kurser i 1946, og nå sist Frankrike som i år har senket sin. Hvordan det siste vil virke, er det ennå for tidlig å si noe om. Stabile valutakurser er i og for seg noe en alltid må strebe etter å få. Vi vet hvor uheldig de ustabile kurser etter forrige krig virket. Men de stabile valutakurser vi har i dag, er i mange tilfelle satt fast uten hensyn til landenes indre økonomi. Og når dette skjer, så kan en på et vis si at en hindrer endringer i betalingsbalansen fra å få innflytelse på verditallene via valutaene. En har med andre ord satt et viktig barometer ut av virksomhet. Jeg konstaterer dette, vel kjent med at det ligger noe mye mer bak, og uten å gå inn på hele det kompleks av interne pengepolitiske og pris-messige problemer som spørsmålet om valutastabiliseringen reiser. Årsaken til at det hittil har vært stabile valutakurser etter krigen er at en ved å skape Det internasjonale valutafond fikk gjennomført denne stabilisering. Dette var det første internasjonale tiltak, og det er ikke vanskelig å forstå hvorfor dette kom først når en har i minne de vansker de ustabile valutakurser og den endelige stabilisering av disse førte med seg etter forrige krig. Men de reelle forutsetninger — balanse i landenes indre økonomi og fri overførsel av kapital — forelå ikke da kursene ble stabilisert. Så en kan på et vis si at Fondet har bidradd til å feste enkelte valutakurser på et nivå som burde ha vært justert jo før jo heller. Som det nå er, kan ikke jeg se at Fondet i den situasjon vi har i dag, kan oppfylle sin opprinnelige hensikt. Slik som stillingen er, må vi vel også regne med å oppleve justeringer av forskjellige valutakurser med de følger dette kan få.

Alt dette må vi ha for øye, når vi skal se nærmere på Norges valuta-problemer og på hva våre reserver betyr. Jeg nevnte tidligere beregningen i nasjonalbudsjettet over våre eventuelle reserver ved utgangen av 1948. Men la oss først se på vår valutabeholdning ved utgangen av 1947. På dette tidspunkt hadde vi i løpende regning et overskudd på Sverige, Danmark og Frankrike. Men dette er valutaer som stort sett bare er brukbare i hvert av disse landene, og da vi i 1948 har store utbetalinger både i Sverige og Danmark, og da vi ikke i dag vet om noen av disse valutaer vil få betalings-evne utenfor hvert av landene, kan vi ikke regne med at dette overskudd representerer en fri valutareserve, selv om vi skulle ha noe igjen ved utgangen av 1948.

Ved siden av beholdninger av de tre nevnte valutaer, består våre beholdninger i gull, dollar og pund, og noen mindre beløp i andre valutaer som vesentlig er skaffet ved å selge gull, dollar eller pund.

Den viktigste valuta for oss i dag er dollar, og det kan derfor være nyttig å se på hvordan vår dollarbalanse har utviklet seg i 1947.

I dette året hadde vi en inngang på 144 millioner \$ og en utgang på 244 millioner. Underskuddet var med andre ord 100 mill. \$. Av dette underskudd er 39,5 mill. dekket ved lån, resten ved å trekke på landets valutabeholdninger og gull. Dette underskudd er større enn en regnet med ved begynnelsen av året og skyldes for en del prisstigningen, dels at optimismen her hjemme var for stor. Utover våren og forsommeren ble pågangen på vår dollarvaluta sterkere og sterkere, og dette var årsaken til at en i fjor høst midlertidig holdt opp med å la lisenser for vareimport automatisk gjelde som valutalisens. En måtte skaffe seg oversikt over stillingen. I de siste tre måneder av 1947 var presset på dollar sterkt, dels fordi den gamle lisensmasse var meget stor, dels fordi dollarinntektene har sviktet noe i den senere tid, fordi det blir færre og færre land som er villig til å betale varer og frakter i dollar. Presset har vært mindre i januar, men dette kommer av at det har vært lisensiert relativt lite i denne måned. Men den gamle lisensmasse som ennå representerer ca. $5\frac{1}{3}$ måneds import regnet på grunnlag av erfaringene i 1947, krever store beløp. Vi vet også at det i nær framtid vil komme store krav på dollar som må tilfredsstilles. Det kan dessuten bli aktuelt å dekke underskudd overfor andre land utenfor dollarområdet med dollar i 1948. Følgen av dette vil være at våre beholdninger ikke vil rekke langt. Vi må nemlig huske på at foruten valutagullet på ca. 28 mill. \$ og seddeldekningsgullet på ca. 37 mill. \$ er vår beholdning av frie dollar meget beskjeden. Av våre kreditter er det 3 mill. \$ igjen av Norges Banks valutalån og 40 mill. \$ av Eximbankkreditten. Det siste lån kan bare brukes innen U.S.A. til bestemte tjenester og til bestemte varer, og betingelsen er at halvparten av disse varer skal føres på amerikanske skip, en betingelse som ikke har vært lett å oppfylle, fordi storparten av varene er stykkgodsvarer. Redernes beholdninger og andre private beholdninger er også sterkt redusert, og der er ikke mye å ta, for vårt næringsliv må jo ha en arbeidskapital hvis ikke våre utenrikske næringer skal få et grunnskudd.

Av disse grunner må en regne med en sterk nedskjæring i bruken av dollar både til import og andre formål. En må regne med minst 50 % nedgang selv om vi får den Marshall-hjelp på 34 mill. \$ som har vært antydnet. Vi må nemlig ikke under noen omstendigheter innrette oss slik at vi ikke har noen arbeidskapital. De reserver vi måtte ha ved utgangen av 1948, vil i alle tilfelle måtte bli beskjedne, og som jeg sa i fjor, et land skal ikke innrette seg slik at det kommer i en tvangssituasjon. En kan spørre meg, kan vi ikke innrette oss slik at vi får større eksport til U.S.A.? Noe kan gjøres, men neppe mer enn at det oppveier det vi kommer til å tape i dollarinntekt ved at andre land enn U.S.A. har holdt opp med å betale våre varer med dollar. Selvsagt vil det likevel bety noe, men jeg kan ikke annet enn beklage at en av hensyn til enkelte forhold her hjemme vil vente helt til mai med å behandle tollnedsettelsene overfor U.S.A.

Nest dollar er pund den viktigste valuta for oss. Våre løpende inntekter i pund var 48 mill. og våre løpende utgifter 73 mill. Underskuddet var 25 mill. pund som er dekket av private og offentlige pundbeholdninger. Med de beholdninger vi har i dag, kan vi ikke dekke et liknende underskudd i 1948. Nå vet vi at vi har større forpliktelser på oss i pund i 1948 enn i 1947, og om

vi skal greie oss, må en også regne med en stor nedgang i vår import i pund, en nedgang som vil føles sterkt etter den nesten frie import vi hadde i en stor del av 1947.

Til dette bilde av vår valutasituasjon vil jeg føye at vi har hatt store underskudd på våre avtaler med Holland og Belgia, underskudd som, hvis de ikke kan løses ved økt kreditt, enten må resultere i et eksportoverskudd eller i betalinger med annen valuta. Begge deler vil si minskede muligheter for import i 1948.

Hvordan denne nedgang i importen vil virke, det er ikke lett å forutse. At nedgangen, som blir meget stor sett på bakgrunn av hva en fikk i fjor, vil føles sterkt, er sikkert. Det er denne alvorlige stilling som ligger bak den pessimistiske tone som er kommet til orde i de siste måneder.

Når vi så vet hvor vanskelig det i dag ser ut til å være å oppnå handelsavtaler som er slik vi kunne ønske det, så kan jeg ikke annet enn si at vi vil få store vansker med å holde oppe den raske utvikling som produksjons- og konsumpsjonstallene viste for 1947.

For som jeg har sagt: vår ytre økonomi har virkning på vår indre økonomi, og vice versa.

På samme måte som arbeidskraften har vært den minimumsfaktor vi har hatt å regne med i 1946 og 1947, blir importen minimumsfaktoren i 1948. En nedgang i importen vil virke på omfanget av vårt nasjonalprodukt, og dette vil igjen få følger både for investeringene og konsumet.

Det er disse følger som en har søkt å illustrere i det nasjonalbudsjett som er satt opp for 1948. I dette er det regnet med noen nedgang i nasjonalproduktet, en nedgang som synes beskjeden på bakgrunn av den nedgang i importen som det er grunn til å regne med. I en slik situasjon vil en spørre seg selv: er det mulig med de midler vi har å rå over, likevel å holde nasjonalproduktet oppe? Et bestemt svar på dette kan en selvsagt ikke gi. Nedsatt import vil virke forskjellig på de forskjellige virksomhetsområder. Men det er likevel en ting som skulle synes mulig, selv om en er avskåret fra å forsere den tekniske rasjonalisering av produksjonsapparatet, og det er å øke arbeidseffektiviteten. Det kan nemlig ikke være tvil om at vi med den mengde mennesker vi har i arbeid i dag, burde hatt en større produksjon. Sett på bakgrunn av det vi kjenner fra før krigen, er det nemlig ikke et rimelig forhold mellom det produksjonsresultat vi har nådd i 1947, og tallet av mennesker som har tatt del i virksomheten. Mange ting har ført til dette resultat, ting som i og for seg har lite med det enkelte menneskes arbeidsinnsats å gjøre, men det kan ikke være tvil om at rent menneskelige faktorer også spiller en stor rolle. Kunne en appell til økt arbeidsinnsats virke i en tid hvor arbeidskraften er så sterkt etterspurt som den er i dag, så ville dette bety mye. Personlig har jeg mine tvil om at en slik appell vil virke.

Dette er den ene side av saken. Den annen side er disponeringen av de varer og tjenester vi har hatt å rå over. I etterkrigsårene har det både her hjemme og ute vært lagt stor vekt på forholdet mellom investering og konsum. Jeg har selv og mange med meg fremhevet hvor viktig det i denne tiden har vært å konsentrere seg om investeringen, om å bygge opp produksjonsapparatet, og det er overflødig å gjenta det jeg sa om dette i fjor. Men det er viktig å se på resultatet. I nasjonalbudsjettet er det regnet ut at 25%

av det vi hadde å rå over av varer og tjenester, gikk til eksport, 16% til investering og 59% til forbruk, mot i 1939 26% til eksport, 9% til investering og 65% til forbruk.

Tallene gir uttrykk for en meget sterk økning av investeringsdelen, mens eksportdelen er uendret og konsumdelen er gått ned. Da prisbevegelsene har vært ulike innen disse grupper vil en volumberegning gi andre fordelings-tall. Et forsøk på en slik beregning gir følgende deltall: 65% konsum, 16% investering og 19% eksport. Eksportsvikten har med andre ord vært meget stor, og investeringsdelen er steget sterkt, mens den private konsum-andelen er omtrent uendret. Deltallene gir på et vis et uttrykk for det presset på vår økonomi, som gjør seg gjeldende i form av underskudd på betalingsbalansen og mangel på arbeidskraft og materialer, dette til tross for at de investeringsplaner som mange hadde ved begynnelsen av året ikke har kunnet realiseres. Jeg sa i fjor om de planer det private næringsliv hadde den gang at om de ble fremmet, ville de måtte føre til en veldig økning av importen, som meget hurtig kunne gjøre ende på våre reserver og stille oss i en tvangssituasjon. Planene ble skåret sterkt ned, men til tross for det var private investeringer i 1947 etter kronebeløpene i nasjonalbudsjettet 56% og de offentlige investeringer ca. 100% høyere enn i 1946.

Når vi skal dømme om dette, så må vi legge den aktuelle situasjon til grunn. For det er med et land som det er med den enkelte mann at også det kan forbygge seg, så det kommer i likviditetsvansker. Dette vil i det enkelte land få uttrykk i betalingsbalansen.

Konsumtallene er vanskeligere å dømme om. Det er ikke lett å finne holdepunkter for å beregne deres absolutte størrelse i 1947. Det er regnet med at det samlede private konsum lå på 101—102% av et normalt forbruk før krigen, pr. innbygger på 95%. Men sammensetningen er endret, og det offentlige konsum ligger atskillig høyere enn før krigen.

I de budsjett-tall en har stilt opp for 1948, har en også tatt konsekvensen av stillingen og prøvd å komme til andre fordelings-tall. Eksportprosenten er satt til 28,4, investeringsprosenten til 11,7 og forbruksprosenten til 59,9, tall som må sammenliknes med verditallene for 1947, ikke med volum-tallene. Da en regner med at nasjonalproduktet pluss importen vil bli lavere i 1948 enn i 1947, gir disse tallene ikke uttrykk for hvordan justeringen vil virke. Et inntrykk av dette får en kanskje når jeg nevner at det er regnet med en nedgang på ca. 600 millioner kroner i det som vi alt i alt vil ha til disposisjon av varer og tjenester. Dette kommer fram ved at eksporten er anslått å stige med 300, investeringene falle med 650 og konsumet med 250 mill. kroner. Om dette anslag vil holde, vil framtiden vise. Å si noe bestemt om det, er ikke mulig i dag. Disse sumtall gir jo også lite om hva stigning og fall i og for seg betyr, og det vil føre for langt å gå inn på detaljene. Jeg vil bare peke på at de innskrenkninger i investeringene som en har ment å kunne nå, er lagt slik an at de berører virksomheten så lite som mulig. De største innskrenkninger er en nemlig kommet til ved å regne med en nedgang i skogens tilvekstoverskudd på 10 millioner kroner, ekstraordinære reparasjoner på skip er satt til 100 mill. kroner, import av biler til 148, nedgang i lager 100 mill., men da lagrene i 1947 økte med 300, blir lagerinvesteringene i 1948 400 mill. kr. mindre enn i 1947. Videre noterer jeg en nedgang i militæretatens investeringer på 100 mill. kroner. Disse innskrenkninger berører jo ikke direkte vår virksomhet, men

en del av dem frigjør valuta. De viktigste nedskjæringer som har betydning for virksomheten, er nedskjæring av boligbygging med 30 og veibygging med 13 mill. kroner.

Den nedgang i konsum som en regner med i nasjonalbudsjettet faller med en halvpart på privat- og en halvpart på offentlig konsum. Nedgangen i det private konsum skyldes for en del at en har regnet med lavere priser på grunn av reduksjonen av omsetningsskatten. Ellers vil nedgangen først og fremst komme til å ramme varesektoren, mens utgifter til reiser, restaurant o. l. og til bøker, aviser og annet vil stige noe. I virkeligheten vil derfor konsumnedgangen komme til å føles sterkt og utvilsomt føre med seg atskillige ulemper.

Skulle jeg karakterisere nasjonalbudsjettet, så ville jeg si at det gir uttrykk for en relativt svak nedgang i importen sammen med en økning av eksporten, og at en mener å kunne gjennomføre dette ved en svak nedgang i konsumet og med relativt liten følge for den virksomhet som er forbundet med investeringene. Om dette vil lykkes, skal være usagt. Lykkes det, så vil virkningene av importinnskrenkningene bli mindre enn en skulle tenke. Personlig synes jeg opplegget er meget optimistisk. En må være merksam på at det utvilsomt er vanskeligere å mengde-regulere når en skal gå til innskrenkninger, enn når en kan bevege seg på en oppadgående kurve.

Jeg har forsøkt å gi dere et bilde av hvordan vår stilling er, og har hittil så å si utelukkende beskjeftiget meg med de realøkonomiske faktorer, bare under omtalen av utlandet nevnte jeg presset på prisene. Dette, inflasjonsfaren og alle de problemer som står i forbindelse med den, er under langt sterkere diskusjon ute enn her hjemme. Jeg har både i min tale i fjor og i forfjor berørt disse spørsmål, og jeg skal ikke gjenta det jeg sa den gang. Spørsmålet er på et vis streifet i årets nasjonalbudsjett i avsnittet om nasjonalinntekten og dens anvendelse, hvor en er kommet inn på spørsmålet om kjøpekraftoverskuddet.

Ordet kjøpekraftoverskudd har vi lånt fra Sverige, og det kan på sett og vis virke villedende, fordi det bringer en til å tenke på et regnskapsmessig overskudd. Men det er ikke begrepets innhold. Det er nemlig en selvsagt ting at et regnskap må stemme. Den enkelte mann vil i årets løp enten ha kjøpt varer og tjenester for hele sin inntekt, eller bare for en del, eller betalt på gjeld og spart resten, eller han vil ha skaffet seg noe på kreditt. Men regnskapet vil stemme. Det vil det også gjøre i et samfunn hvor inflasjonen er et faktum, så et regnskapsresultat beviser intet om det virkelig eksisterer inflasjonstendenser.

Kjøpepresset i markedet kommer, som sagt i nasjonalbudsjettet, enten fram når de forskjellige sektorer tilsammen vil ønske å bruke et større beløp av sin pengeinntekt til konsum enn de faktisk får anledning til og derfor ville ønske å spare mindre, eller når de enkelte grupper eller selskaper tilsammen vil ønske å omsette en del av sine pengeformuer i realverdier. Selv om dette ikke gir en helt uttømmende definisjon av begrepet kjøpepress, inneholder det de viktigste momenter. Det viktigste er kanskje at en har lagt vekt på menneskenes ønsker, altså rent psykologiske faktorer.

Men disse rent psykologiske faktorer er under ellers like forhold påvirket av den mengde betalingsmidler den enkelte har å rå over. Og jeg kan ikke se rettere enn at den pengemengde som ble skapt under krigen, må spille en stor rolle. Vi må, som jeg sa i fjor, ikke glemme de størrelser vi har å regne med. Jeg nevnte tallene i fjor, der jeg som det enkleste uttrykk for

pengemengden tok seddelomløp pluss folio i Norges Banks regnskap. Det var pr. 31/12 1946 8 150 mill. kroner og pr. 31/12 1947 7 845 mill., dvs. om lag 300 mill. kroner nedgang. Av pengemengden var pr. siste dato 73,4 pst. folioinnskudd mot 76 pst. ved begynnelsen av året, og mot før krigen mellom 23 og 14 pst. Dette er et uttrykk for at en større del av pengemengden har vært aktiv i 1947 enn i 1946. Men de veldige folioinnskudd viser at mulighetene for å øke den aktive del er omtrent like store i år som i fjor. Og her har vi å søke kilden til den framtidige inflasjonsfare.

Et annet spørsmål er det, hvilken inflasjonsfare det kan ligge i at den aktive del av pengemassen er så stor som den er. Det avhenger av en rekke faktorer, først og fremst av hvem som rår over pengene, og det vil igjen si at det avhenger av inntekts- og formuesfordelingen. Om disse forhold vet vi så å si intet siden 1930, fordi vi ikke har noen inntektsstatistikk i Norge.

Om hvordan presset har gjort seg gjeldende i 1947, kan kanskje fordelingen mellom konsum og investering gi en pekepinn. For meg ser det iallfall ut slik at presset vesentlig har gitt seg utslag i press på investeringsvolumet, men dette press kan også ha inflasjonistisk virkning, selv om det ikke gir seg uttrykk i de beregnede pristall.

At vi med andre ord har hatt et kjøpepress, kan det ikke være tvil om, at et visst kjøpepress under visse forhold kan virke heldig, er det heller ikke tvil om, og at kjøpepresset til noen grad i 1947 har vært nøytralisert gjennom det store overskuddet av import i 1947, er utvilsomt.

Rent regnskapsmessig kan dette illustreres ved tall fra Norges Banks regnskap. Summen av de poster som har økt seddelomløpet i 1947, var 617 millioner kr., hvorav 460 mill. nedgang i folio, og summen av de poster som har minsket seddelomløpet var 462 millioner kr. Av dette var salg av gull og valutaer ca. 430 mill. Men da vi må regne med at det blir knappere om varer i 1948, og pengemengden neppe vil kunne gå sterkt ned, vil det også være riktigst å regne med at kjøpepresset vil bli større, iallfall om en søker å holde virksomhetsnivået for å motvirke en tendens til arbeidsløshet. Av disse og mange andre grunner kan det nok hende at en vil måtte komme til å legge mye mer vekt på pengeproblemene enn en har gjort hittil. For vel er det så at en på mange måter kan demme opp for menneskenes bruk av pengene, men spenningen kan bli så sterk at det ikke nytter. Vi må nemlig ikke glemme at selv om kjøpevaner nok til en viss grad bremses på bruken av ens inntekt, så kan vareknapphet komme til å sette bremsene ut av virksomhet. En må heller aldri glemme at kjøpevaner er under stadige endringer. De fleste mennesker strever etter å heve sin levestandard, de søker å tilfredsstille sine behov bedre og bedre. Dette er drivkraften i framskrittet. En må heller ikke se bort fra at også sparepenger under visse forhold kan bli mobilisert som aktiv kjøpekraft. Det finnes alltid noe å bruke pengene til.

Men som jeg har sagt kommer kjøpepresset ikke bare fra konsumentene, men også fra private som ønsker å investere, og fra stat og kommuné. Det har mangen gang vært talt mye om investering i disse årene. Det er rørst i den senere tid en har talt om sparing, og det er en forbindelse mellom sparing og investering. Denne sammenheng er ikke lett å finne i dag med den store mengde av ledige, ikke rentebærende penger og de relativt store egenkapitaler en har i utlandet. De oppgaver som foreligger viser da også at den vesentlige del av investeringen er finansiert

av de „ledige“ penger og av utenlandske lån. Den pengemessige sparing har for så vidt hatt forholdsvis liten betydning for investeringen. Nasjonalbudsjettets beregninger av pengesaningen synes da også å vise at de private konsumentenes sparing etter krigen har vært negativ, noe som en vel i og for seg ikke kan undres over, når skattene tar så stor del av inntekten. I siste inntektsår jeg har oppgave for, gikk 52 pst. av den antatte inntekt ved skatteliggingen over til Stat og kommune, og selv om en regner med at konsumentene får en del av dette igjen gjennom prissubsidier og på annen måte, virker det på spareevnen og spareviljen. Den vesentlige sparing er i årene etter krigen utført av Stat, kommuner og ved fondsavsetning i bedriftene. Statens og kommunenes sparing har mer karakteren av en oppsamling av ledige penger, en oppsamling som dels er foreløpig dels muligens permanent, og denne sparing er i realiteten det samme som en sterilisering av penger. Men det sier seg selv at i det lange løp kan det bli skjebnesvangert hvis sparesansen hos den alminnelige mann blir negativ. Det synes å være en voksende erkjennelse av dette. En hører ikke lenger, som i den første etterkrigstid, at det tales hånlige om dem som bruker ordet sparing, som den gang var brukt for å fremheve hvor viktig det var å få bygd opp landet, med andre ord å investere.

Sparing og forbruk vil påvirke produksjonens gang og har både en pengemessig og en realøkonomisk side. En tenker alltid på penger, når en taler om sparing, og det er også riktig å se på sparingen som et pengeproblem, men pengeproblemer har mange andre og kanskje viktigere sider. Jeg nevner eksempelvis Statens og kommunenes finanser, rentespørsmålet osv. Men hele dette problemkompleks kan jeg ikke komme inn på i dag. Jeg har vesentlig måttet begrense meg til vår ytre økonomi, fordi den for øyeblikket er den viktigste.

Men under behandlingen av alle disse spørsmål, også de pengepolitiske, gjelder det å være merksam på utviklingen i andre land. Vi lever ikke på en isolert øy, vår økonomi er nøye knyttet til verdens økonomi og vi kan ikke på noe område handle som om verden utenfor oss ikke eksisterte.

Mer skal jeg ikke si om disse forholdene. Norges Bank har nå avsluttet sitt regnskap for året 1947, et regnskap som har mindre betydning i dag enn det har hatt tidligere. Jeg har nevnt enkelte tall som kaster lys over valutasisuasjonen. Jeg har nevnt tall som illustrerer pengemengde og seddelsirkulasjon.

Men Norges Bank kan ikke i dag regulere pengemengde og seddelsirkulasjon slik som den gjorde før. Det skyldes dels at den pengemengde som ble skapt under krigen fremdeles er i omløp, dels at banken ikke har noen debitor som den kan fordre innbetaling fra.

Norges Banks hovedoppgave har derfor i de siste år først og fremst vært å regulere valutautgangen, passe på landets kasse. Denne stilling deler Norges Bank med mange andre lands sentralbanker. Det er en følge av krigen og av at de rent pengepolitiske midler ikke er i bruk lenger. Norges Banks evne til å regulere pengemarkedet vil ikke kunne bli større om Staten overtok bankens aksjer. Framtiden får vise om samfunnet er tjent med at de pengepolitiske midler er satt ut av funksjon. Enhver tid gjør sine egne erfaringer. Så har det alltid vært og så vil det alltid bli. For meg står det som det viktigste at en i den tid som er foran oss, finner fram til de midler som kan føre landet gjennom noen vanskelige år, og at en under dette arbeid ikke lar seg binde av økonomiske dogmer, det være seg av det ene eller det annet slag.